

kada je u pitanju »srašćivanje« čovjeka i svijeta, kada zdvajamo i dvojimo: organsko-neorgansko, živo-mrtvo, dok Vujić razliku ukida, nalazeći u toj ukinutosti pokretnički element trajanja u prostoru i vremenu – »izlučivši dom iz sopstvenog mesa«.

Prvi stihovi ove pesme opominju i nasilno unose tačku izvan promatrane celine (tačku povijesti), tačku koja okuplja i svojim zajedništvom problematizira nazivnik u cilju gibanja ka traženju unutrašnjeg smisla (koji se u celinu unosi). To puživo jestvo bivstvuje na svoj način i razlikuje se od postojanja samo ukoliko nije riječ o pužu nego o biću koje je spremno da svoju individualnost kroz čin žrtve (izlučiti nešto iz mesa je žrtva, koja nadživljava sam čin) ostvari na planu organizacije, takvo zajedništvo na kojem se recimo, stihovi iste pesme neće moći tumačiti u horizontu konačnog i jednom za sva vremena ostvarenog identiteta:

»Izjavljujem puž nema veze sa arhitekturom
on je slobodan zidar«

nego kao neprestano traganje za onom tajnom koju zovemo čovjek. Čovjek je tajna, za sebe, po sebi i iz sebe, ono što puža kroz izlučivanje čini pužem, čini jednim s njim samim, to jedinstvo u biti čovjeka razdvaja od njega saog i goni ga ka neprestanom iznalaženju novih arhitekturnih razlika koje utemeljuju smisao samog življena, postojanja i, konačno, samog traženja:

»Pošto nisam pronašao
izvančulni oslonac
odlučio sam se za suprotni postupak
povukao sam liniju iz života.«

Vujić je ovom knjigom povukao raskošnu i bogatu liniju. Knjiga »Sastavljeni jezici« po mnogu čemu ide u vrh izdanja za 1981. godinu.

MOMIR VOJVODIĆ: »GROBOSLOVI RODA KURJAČKOGLA«,

Izdanje autora i prijatelja, Titograd 1981.

Piše: Vuk Milićević

Knjigom pesama »GROBOSLOVI« Momir Vojvodić je započeo zanimljivu pesničku avanturu – u narodnoj legendi i predanju našao je neiscrpan izvor stvaralaštva. U želji da otrgne od zaborava dobre primere zavičajne fantastike, iskazujući se jezikom te fantastike, Vojvodić je uspeo i tematski i formalno da uboliči neke fenomene narodnoistorijske podsvesti. S jasnom usmerenošću takvoj programskoj orijentaciji, Vojvodić je objavio knjigu pesama »GROBOSLOVI RODA KURJAČKOGLA«. Ove dve knjige istog tematsko-stilskog iskaza čine zaokrugljenu pesničku celinu, istog su umetničkog osećanja.

Za upućenje čitaoca ova će knjiga biti interesantna po prirodi Vojvodićevog lirskega deseteračkog distila. Vrednost takvog lirskega evociranja sastoji se u jedinstvu značajnog i ritmičko-melodijskog, u pesnikovoj želji da se muzikalnošću stila približi i narodnoj i narodskoj pesmi, a odolevajući velikom iskušenju, da ostane veran vlastitom načinu iskazivanja. U tom smislu, očigledno, postoje mostovi između ove knjige i najčistijih oblike narodne lirike. Vojvodićev lirska deseterac sjedinjuje reči i muziku, sintaksički i muzički bogat, potvrđuje vrednosti nepresušnog vrela zvanog – čudo lirike. Jedinstvo lirske raspoloženja u zbirci »GROBOSLOVI RODA KURJAČKOGLA«, pre svega, govori o umetnički istačanom odnosu pesnika prema materijalu koji obraduje. Nošen lirsom maticom, Vojvodić ne posustaje, niti se identificira s lirskim materijalom da bi ga na pesnički način mogao interpretirati. Naprotiv, on zadržava elementarnost lirskega materijala, na sebi svojstven način osmišljavajući ga simbolikom. Takav stvaralački odnos prema životnom materijalu, svekako, izgraden i zreo, sačuvao je pesnika od ponavljanja određenih lirskeh klišea i nepotrebognog uprošćivanja pesničke sadržine.

Posle čitanja »GROBOSLOVA RODA KURJAČKOGLA« neumoljivo nam se nameće sudbinski eho legende i narodnog predanja. U svakom slučaju, Momir Vojvodić je umešnošću zapisivača tragao za velikim sudbinama »malih« ljudi, osluškivao živu reč legende, lokalnog rodomoslavlja, predanja, i veštice transponovan u pesmu. Vojvodićev zapisivački duh vidljiv je samo u meri koja mu omogućuje da prepozna istorijsku podlogu legende i predanja, i da je dubinom lirskega polimanja potčini i zgušnuto iskaže u pesmi. To odslikavanje prošlosti u individualnoj svesti pesnika vrednije je, tim pre, što je originalno i živopisno, što se doba patrijarhalne kulture uverljivo zadržalo u pesničkom jeziku.

Slojevit izgrađen Vojvodićev pesnički iskaz polazi od faktografskog, da bi preko folkorne fantastike dosegnuo vrhunac u humoru i ironiji. Ima u ovim pesmama nešto jetko i zajedljivo, kao i razvijen smisao za epsko kazivanje.

Nesumnjivo, Vojvodić je sposoban da dočara doba patrijarhalnog mita, da ljudske drame uboliči jednostavno, dajući im petinu univerzalnog. Bogatim jezikom, autor ove vredne i osobene knjige pesama uspeo je da otrgne od zaborava segmente lokalnog mita. Uzdižući ih iznad lokalnog snagom pesničke reči, pesnik je tu gradu oplemenio širim značenjima.

ŽELJKO IVANKOVIĆ: »UTRKA PUŽEVA«, Sarajevo 1982.

Piše: Tvrđko Kulenović

U pjesmama Željka Ivankovića ima nečega po čemu on podseća na velikog argentinskog pisca Horhe Luisa Borhesa. Ima, već u prvoj po redu

pesmu (nacrt za babilonsku rapsodiju), i »babilon« i »biblioteka«, a postoji, u zbirci, i (bar) jedna »čisto borhesovska« pesma, moj pogled na svijet:

»da se razumijemo –
svijet ne postoji
ni uobrazila o njemu
sve je laž
nas nepostojecih
i onih koji nisu
postojali a učili
su nas obmanama«

Međutim, ovde nije reč o ovoj vrsti srodnosti, nije reč ni o preduzimanju karakterističnih borhesovskih pojmove, ni o (talentovanom) usvajaju borhesovskog agnosticizma »uvijenog« u snažne i ubedljive umjetničke forme. Nije opšte reč o srodnosti Ivankovićeve poezija s Borhesovim pripovatkama, nego upravo o srodnosti dveju poezija koja se pokazuju naročito na planu artikulacije: i jedna i druga poezija je mudra, misaona i mirna. Ovim se, razumljivo, ne želi insinuirati nekakvo »epigonstvo«; želi se samo reći da među mnogim modelima mirne i misaone poezije koji postoje u našem vremenu Borhesov model možda najviše odgovara Ivankovićevu poeziju. Zatim je takođe jasno da se ove odredbe – mirnoća i misaonost – ne odnose na isti način na svaku pesmu i svaki deo Ivankovićeve knjige, već pre svega da sugeriraju njen opšti ton, jer je knjiga veoma vešta, čak bi se reklo »dramaturški« komponovana, počinjući mirnim tonalitetima (ZACELJENJA), da bi preko ubrzavanja (UTRKA PUŽEVA, ZAPISI) došla do svog »dramskog vrhunca« u lirsко-misaonoj ustretalosti (NOVE JEREMIJINE TUŽALJKE, OSIPANJA) i ponovo se smirlja u opšervaciji (OBLACI).

I misaonost i smirenost navode se ovde, očigledno, kao pozitivna određenja, bolje reći kao pozitivno određenje, jer ono što je naročito značajno u ovoj poeziji to je njihova uspešna spreng. Ima, naime, u Ivankovićevoj knjizi pesama koje su na jedan potpuno »klasičan«, bogdanopopovićevski način (mada iz našeg vremena) kompletno dovršene, oblikovane, »cele lepe«. Takva je, na primer, izvanredna »Metamorfoza«:

»Južno se voće uzaludno
na stolu gospodovom
otima svojim bojama
glasovir
neće dosegnuti alkemiju
svemirske glazbe
niti žest trublji
jerihonskih
pa ipak se uzmak tjelesa
pred bojama i zvucima –
ne može razjasniti.«

Ima, takođe, mesta gde poetska misaonost nije dovoljno originalna i gde gotovo pada na nivo prepričavanja diskurzivnih trivijalnosti. Ono što, u takvim slučajevima, ipak »aspava« Ivankovićevu poeziju, jeste njena smirenost, odsustvo pretencioznosti i kačperstva, one osobine tako karakteristične za lošije pesnike – da se orednja misao »popravlja« jeftinim efektima.

S druge strane, tamo gde se emocije u Ivankovićevu poeziju jače pokrenu i ton joj se uzburka, misaonost stoji uz njih kao regulator, kao opomena da se u tome ne ide predaleko. Jer i ta misaonost – što je kod pesnika i prirodnog i nužno – ne podrazumeva goli izričaj nego ton, boju koja se opet dobija učešćem neke vrste emocije, a ona, međutim, nije »angažovana« nego »objektivna«. Kod Ivankovića je to neka vrsta sete koja je daleko od toga da se pretvori u tugu, već je objektivna, »flosofska« seta, ona »melanholijskih stvari« koja je poznata dobrim i predanim posmatračima. Takvih pesama u kojima je izvestan dramski uzlet pesničkog temperamenta zauzavljen, to jest oblikovan ovakvom »objektivnom setom«, ima naročito u centralnim delovima knjige (ZAPISI, NOVE JEREMIJINE TUŽALJKE, OSIPANJA) i tu Ivankovićeva poezija ostvaruje svoju najveću gustinu i vrsttinu, svoj najviši kvalitet. Primera takvih fragmenata ili čitavih pesama moglo bi se dosta navesti; takva je, na prvom mestu, već i naslovom karakteristična »(obuzdan se prepoznejem)«, pa zatim »(sva bol u nama)«, »(opet sam bio)« itd., ali na skušenom prostoru prikaza dovoljnu ilustraciju može pružiti i sjajna minijatura »(o životu zapis)« kojom se završava odeljak »ZAPISI«:

»mirotvorac se smilova algama
i obezglevi malodušne
tragedijom stvaranja.«

TATJANA LUKIĆ: »POVIJEDANJE, ZAČETAK POJA«

»Matica srpska«, Novi Sad 1981.

Piše: Zoran Đerić

Razmišljanje o psmama Tatjane Lukić, kao o psmama koje se bave problemima melodije i jezika, nose čudan ritam, čarobnu leksiku i, često, narodnu sintaksu, pomalo arhaičan ton i drhtavost u glasu, neizbežno nas vodi Momčilu Nastasijeviću. Naravno, ne možemo ih (i nećemo) poreediti, niti poricati Tatjaninu osobenost, već samo usmeriti pažnju na bliskost, neobičnost i liričnost.

Oslabujući se od seksualne, plotske i genetičke uzdržljivosti Tatjana Lukić obogaćuje svoju poeziju čudnim i pomalo nastranim slikama. U takvim, uistinu retkim, momentima, podiže se iznad opštosti tematike i prepoznatljivost motiva – čistim lirskega osećanjem i smelošću govora – do

apokaliptičnih tema. U neuspelim slučajevima neizbežna je patetika, ali doza nije preterana, bolje pesme mogu da je podnesu.

Već u uvodnoj pesmi, neobičnost i ukletost mešaju se sa sudbinom i spontanošću probudjenog lirskega subjekta. Tako su prve reči i prvi poj opterećeni brigom ili strahom, koji se pokazuje kao opravdan već u sledećoj pesmi »Slovo o rodu«.

Smrt bližnjeg koja unosi zlo i naopakost u porodicu, koje ne udaljava ni radost rođenja, pomera pesnikinju od samog početka od roda, kako se, upravo, i naziva prvi pesnički ciklus – »ODROD«. Sen obešenog je »iznad ognjišta umjesto ikone«, kaže pesnikinja oslobadajući se zagušljivog mraka jedino igrom. »Uteći ču«, i vera u to osvetljava pesmu.

Pod pritiskom samoće i čežnje, erotika izbjega već iz četvrte pesme »Bez rama«, i to je ono što unosi svežnju u tematiku ciklusa, označimo ga, uslovno, porodičnim i crnim. Erotsko je ovde nastavak tihog ludila, još više podvlači prisustvo straha, odsustvo razumevanja:

»ti ćeš sjesti sa paklom
u krili
to je umjesta čeda«

Pesma do nje nastavlja to unutrašnje tinjanje i raspinjanje: »upire cesta svoj dugi prst u našu put// i grumen smo zemlje u vodu spuštale/i čaše prinosile oknu/i kose nožem pred ogledalom češljale/i opranim suknjama zakivale stakla//nasred sobe na staroj prostirci/sva svjetla kućna skupljale/sve što se oku podat može svalčile/nudile i kost//nije nikad sita oka kuću našu cesta mimošla«.

Lagano su ludi za pažnjom i pogledom, ono neukroćeno, divlje iz grudi izbjiga i ne gasi se u nadu, u čežnji. I tu je upravo onaj pomak erotskog, pomak od stvarnosti, neobuzdana želja, pomamno sanjarenje.

Pesme »Buđenje« i »Odrod« najbliže su već pomenutoj genetičkoj uzdržljivosti. Ono što se tiče roda, ono što se tiče nasleđivanja i prenošenja svojstava roditelja na potomstvo, prisutno je ovde kao voljeno (ipak, voljeno), možda zbog toga što se »među nogama budilo«, premda bolno i kao ružna slika zabeleženo u sećanju.

»Igra i zamor« rečiti su nazivi drugog ciklusa. Najpre je to igra, pa zamor čula. Potom Igra, pa zamor tela. »Plsno nujno Vladimiru«, pesma je koja u sebi objedinjuje napred rečeno. Najpre: »Moja soba najbesramnija gostonica«, a posle o »pesmu da ti šaljem odakle mi snage/da iz postelje izvučem njene noge mamurne// evo umjesto da ti pišem večeras skinut ču se/pred osvjetljenim prozorom gola za zatutnjalu cestu«. Pesma »Zamorima i ovaj stih: »šta se meni hoće jeste mirna noć«. I ovaj trenutak slabosti iz dubine potresa pesnikinju samu. Svesna toga, ona ostavlja ovlaš zategnutu platno do sledеćih snažnijih poteza i slike (kakva su u ciklusu »Uz kas«), ostajući do kraja iskrena: »i da se nad rijeku nadnesem/ne bih ništa rijeći tude izgrcati mogla«.

Ciklus »Uz kas« nastavlja tematiku porodičnog, zlokobnog i strašnog sveprisustva smrti. Prva pesma je i jedini pokušaj zaborava, ali i svest o uzašljivosti, jer »ne menjava seljenje/ glasno podsjećajući stvari«, mada na trenutke »u grč suze skupčane/zaboravljamo žive humke i/spomene/nože znojno širimo-na stolici još toplo/poradao/čedu meku postelju i i koljevku spravljamo«. Već u sledećoj pesmi »prije svih se izjutra bude posmrtnice«.

Živeći neprestano u strahu »iko li će prvi da isproba toplinu porodične grobnice«, okrenuta snu, pesnikinja ostavlja oporučku Isanjanom bratu Ivanu: »kad pronadeš i skupš/prinesi Nas naše/rođnoj njivi prvome oltaru«. Koliko god sudbina porodice bila kobna i mračna, a možda baš i zbog toga, ostaje pesnikinja nezalećena rana jer i pored svega ona ne beži, svesna da ne može uteći od sebe i svoga, već se upušta u »potragu za porodičnim blagom«.

Poslednji ciklus, »Slijedom poja«, nastavlja započete »porodične« teme pristupom iz drugog ugla, očima i željom onoga ko se ipak želi odvojiti od prvobitog ruha i ruku onih koji su ga odenuci. Istomelena, ujedno i poslednja pesma, to i uspeva: »svukia sam halje – pohabane dare / od matra što nasiljedi«. Svesna da »pretlijesno mi ruho roditeljske ostavšće«.

Utoniću starog je sporu i mučno, ali ga se pesnikinja ipak osloboda i prepušta uzbudjenju novog.

»Poslanica« saputniku izražava jasnu svest o lebdenju zbog otkinutog korenja, ali neverica ne sprečava daljnji let, jer pesnikinja prestaje da misli na druge, već prvi put misli na sebe. Preokret na kraju knjige otvara i nove stranice nade i novi zapah erotike, otrgnuće od umornog, umrlog i posustalog:

»za me nisu vatre puzavice
što se mole tudioj ruci –
bržljivom žaraču

luču dojim
pohotnicu
divljakušu
kojoj sama pribavit ču
suha pruća za potpale
izvor vode za ganuća«,

kaže pesnikinja i bacu kamen pre prernog epitafa.

»REVOLUCIONARNI OMLADINSKI POKRET

JUGOSLAVIJE«, grupa autora,

»Aktuelna politička biblioteka«, Beograd 1980.

Piše: Slobodan Nagradić

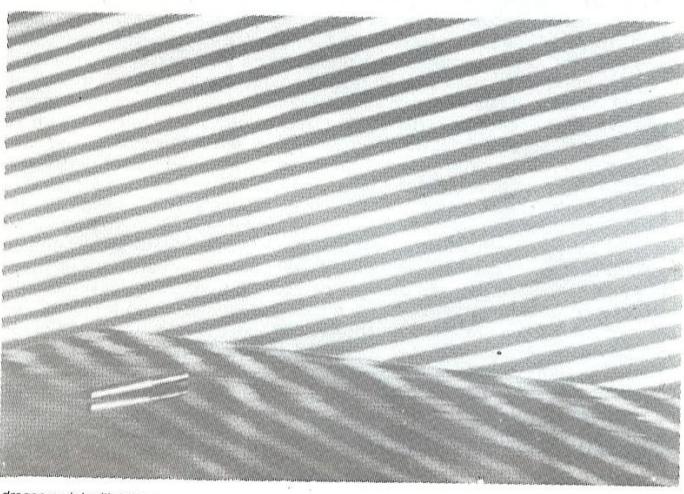
Kao 24. sveska »Borbine« »Aktuelne političke biblioteke« pojavila se publikacija »REVOLUCIONARNI OMLADINSKI POKRET JUGOSLAVIJE«. Riječ je, zapravo, o zborniku radova koji predstavljaju autorizovana izlaganja na tribini Omladinske političke škole »Borbine« »Dušan Petrović Šane«. U napisu stoji da je gradivo za ova predavanja i publikaciju pripremljeno u saradnji s Institutom za savremenu istoriju u Beogradu, čime nam se, možda i nesvesno, sugerira naučna verificiranost prezentiranog materijala. Međutim, objelodanjeni tekstovi, u najvećem broju demonstriraju tu intenciju iščitanu u uvodnoj napomeni.

Razumljivo, nimalo lako nije bilo elaborirati svekoliko bogatstvo sadržaja što se nadaje iz naslovom (koji je, u najmanju ruku, – preambiciozan) determinirane teme, dakle iz određenja »Revolucionarni omladinski pokret Jugoslavije«. Tim prije što sintagma »revolucionarni omladinski pokret« ima daleko širi značenja od ove koja se ovdje »preporučuje« i ozvančava. Ovdje je riječ samo o SKOJ-u, dok su sva ostala stremljenja, najblaže rečeno, i idejno-politički pokreti mladih Jugoslavije, pogotovo između dva rata, čak i one omladine koju, skloni rubriciranju, svrstavamo u naprednu, ostali prenebrezguti.

Evo kako su formulisane posebitosti, tj. pojedini odjeljci u ovoj publikaciji, koji ujedno govore i ekspliciraju neke teme iz ovako golemog, za naše uslove, istorijskog perioda, a u kojima, već poslije prvog čitanja, prepoznamo manjkavosti i nedorečenosti u naučno-stručnom pogledu. Dakle: 1. Stvaranje SKOJ-a (Svetozar Miletić); 2. Četvrtu zemaljsku konferenciju SKOJ-a i njen značaj za razvitak omladinskog pokreta (dr Miroslav Vasić); 3. Doprinos Josipa Broza Tita prevarjanju SKOJ-a u organizaciju revolucionarne akcije i predvodnika mladog pokolenja (dr Miroslav Vasić); 4. Revolucionarni omladinski pokret i pitanje odbrane zemlje (dr Miroslav Vasić); 5. Vojno-politička aktivnost SKOJ-a u pripremama i pokretanju narodnooslobodilačke borbe (Slavko Stanišić); 6. SKOJ i omladina u oružanom ustanku (Đorđe Momčilović); 7. Uloga omladine u razvijanju i jačanju bratstva i jedinstva i nacionalne ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije (Milan Miladinović); 8. Mesto u uloge USAOJ (NOJ) u obnovi zemlje (dr Petar Kačanova); 9. Jugoslovenska 1948. – novi ispli revolucionarne zrelosti (Čedomir Štrbac); 10. Mesto i uloga mladih u daljem razvoju i unapređenju socijalističkog samoupravljanja (dr Časlav Strahinjić); 11. Omladina u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja (Marko Lolić) i 12. Tito i omladina (Marko Lolić).

U kratkom osvrtu na pojavu ove publikacije, tačnije, na njen sadržaj, nije nam osnovni cilj, niti prvotna najmerna, da dezavuiramo ovu knjigu i napore autora koji su u njenoj »izradi« učestvovali, nego samo da ukažemo na neke slabosti kojih, na žalost, nije malo, kako bi se one otklonile ili barem umanjile u eventualnoj budućoj publikaciji slične sadržine. U tekstu koji problematizira stvaranje SKOJ-a nisu detaljnije eksplicirana sva ona idejna i politička previranja među omladinom novostvorene zajedničke države Južnih Slovena, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Premda je to u tekstu istaknuto, ipak nije dovoljno rasvijetljeno pitanje odnosa između KPJ i SKOJ-a. Pogotovo to važi za period do Titovog dolaska na čelo KPJ, 1937. godine. U knjizi je ovaj period ostanuo potpuno neobraden, tako da se, čitajući publikaciju, ne možemo upoznati s djelatnošću SKOJ-a u ovom periodu. Nesumnjivo je da je veliki propust priredivača i izdavača ovog zbornika što nam nije »obezbjedio« makar jedno »vidjenje« obračuna monarho-diktature kralja Aleksandra iz 1929. godine s KPJ, odnosno SKOJ-em. Tim prije što nije malo broj koji ponešto znamo o sedmorici legendarnih sekretara SKOJ-a i njihovoj sudbini. Period od osnivačke konferencije SKOJ-a, od 1919. pa sve do 1935. godine potpuno je zamenaren, tako da nam je ostao sasvim nepoznat revolucionarni pokret mladih, da osavremenimo terminologiju, u ovom periodu, njihov odnos prema KPJ, koja je bila prisiljena, isto kao i SKOJ, na ilegalno djelovanje, te odnos SKOJ-a spram niza drugih pitanja relevantnih za njegovog revolucionarnog usmjerenje i idejnu, političku i akcionu sposobljenost da predvodi mlade naraštaje ondašnje Jugoslavije.

Ako je malo tekstova koji problematiziraju revolucionarne stremljenja i organizacione forme mladih od 1919. do 1935. godine, onda se to nikako ne bi moglo reći za napis o aktivnostima SKOJ-a u toku narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije. Naprotiv, njih je i previše. Svaki od ovih napisa govori o odveć poznatim »stvarima« da bi bilo interesantan. Stoga i pitanje o opravdanosti objavljuvanja ovih tekstova ne bi bilo depasirano. Pored bezograničnog simplificiranja, izrazitog tautologiziranja i svoparnog stila – sve je to »faktor« koji »odbija« čitaocu – i u ovim tekstovima, primjerice, nije dovoljno naučno objašnjeno što je to USAOJ, njegov status i odnos spram SKOJ-a i drugih organizacija i udruženja omladine u NOR-u i

dragana arrigler/ljubljana